

Fogódzó

Lackfi János (L. J.) és Vörös István (V. I.) Változatok klasszikus magyar gyerekversekre alcímmel jelentette meg Apám kakasa című közös kötetét. A változat vajon átírást, paródiát, stílusvariációt, pastiche-t jelent? Miért tartották ezt szükségesnek? A meglévő kánont kritizálják, új kánont akarnak teremteni vagy paródiáról van szó, játékról, közös „örömgyakorlatokról”? Ha nem tartják jónak a meglévő gyerekverseket, mit hiányolnak belőlük? Mi többet kínálnak, ezért mit veszítenek el? Leszögezném, hogy üdvözlendőnek tartom a kezdeményezést, azonban számos kérdést felvet, gyerekneveléstől olvasásra nevelésen át a kortárs irodalom kulcskérdéseiig.

Nagyjából évszakok szerint elkülönülő négy részből áll az *Apám kakasa*. Kívül áll azonban a kötetindító Weöres Sándor-vers mindezeneken, a *Paripám csodaszép pejko*, illetve annak átíratái. Ezekben a szövegekben megteremtődik az egész kötetre jellemző hangulat, a megszokott gyermekkori mágia demitizálása, és így egy új mitológia és motívumrendszer megteremtése. Ha csak a két verset vizsgáljuk, szembe-tűnő, hogy a „csodaszép paripá”-ból „Shimano bicaj” (L. J.) és „csodaszép Audi”(V. I.) lesz, a lírai alany inkább csibész, pajkos kamasz, mint mesebeli kiskirályfi. A kötet tehát korosztályt lép, ezt szavak és szó szerkezetek szintjén is érezhetjük: a „farol, teker, pörög, tépek” ígékkel szemben a Weöres Sándor-i „vágdat, ballag” áll. A bonyolultabb szerkezetek: „Bicajom Shimano, nem más” és „A sofőr, ha kicsit gázt ad, / gyalogos sohasem láthat.” a befogadótól is bonyolultabb értelmezést, szerkesztést várnak el, érettebb olvasót gondolunk a könyvhöz. Ráadásul a Vörös-vers végén megjelenő halott fekvő alak az illusztrációban is megjelenik, Molnár Jacqueline téglavörös figurájának zivatarszerűen hullik a vér a fejéből – lehetne morbid választás, később is hajlik a groteszk felé.

A négy rész, *Aprilys*, *Napszúrás*, *Az iskolában egyedül vagyok* és az *Este hó* című ciklusok közel egyenlő számú ver-

set tartalmaznak, 15, 17, 11 és 13 darabot. Nemcsak a legtöbb, a leghosszabb versek is a „nyári számban” vannak. Látványosan nem teljes képet akarnak mutatni, ezt nem is lehet, választásaik személyesek, szűrő-próbaszerűnek tűnhetnek, mégis színes és elégséges csokrot kötnek a borítón meghirdetett „gyerekkobakokban zörgő, csörgő gyerekversekből”. A 19–20. századi klasszikus nagyok, például Arany János, Petőfi Sándor, Szép Ernő, Kosztolányi Dezső, Móricz Zsigmond, József Attila, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor, Kormos István, Zelk Zoltán, Nemes Nagy Ágnes versei szólalnak meg. Azonban van jó pár közöttük, mely nem gyerekvers, így József Attila: *De szeretnék...*, Arany János: *Családi kör*, *Írószobám*, Petőfi Sándor: *A tintásüveg*, *Megy a juhász a szamáron*, így újra felmerül, vajon ki a célközönség? Mennyire értik a gyerekek az elvileg nekik szóló szóválasztásokat, nyelvi humort? A kapcsolódások vajon nem a szülőket bírnák-e arra, hogy kortárs szövegeket olvassanak? Mert bármennyire is felcsillan a gyerekek szeme egy-egy frappáns megoldás hallatán, mert a „csiribiri” helyett a „parabola” szót értik, ez a varázstalanítás nem válik-e kárukra? Varázstalanításról persze akkor beszélhetnénk, ha az eredeti szövegekről tudomást sem vennének, de mivel mindenhol az eredeti vers után következnek a kortársak, remélhetőleg inkább játékról, hozzáolvasásról kell beszélünk. Épp arra

mutat rá a kötet, és annak ilyen szerkesztése, hogy a kortárs szöveg önmagában nem elég, igenis létfontosságú, hogy a 21. századi gyerekek találkozzanak a klasszikus nagyokkal is. Lehet, hogy azok nehezebben érthetőek, többet várnak el tőlük, de megéri. A nyelvi megoldások, szóválasztások, tematika miatt gondolom, hogy közelebb állónak érzik magukhoz ezeket a verseket, de vétek itt megállni. A saját világukat ismerik. Ezeket a szavakat, tárgyakat nap mint nap használják. És lássuk be, összességében a kortárs szerzői lelemény is az ő hatásukra született meg. Így válik fontossá a szerzők saját életművében is ez a kötet, kettős tükörbe kerülnek a versek: a pályatárs és barátéba, illetve a nagyöregébe. Lackfi például hajlamosabb jobban elrugaszzkodni az eredetitől, hogy saját írói világát érvényre juttathassa, Vörös mintha jobban ragaszkodna a gyökerekhez. Az alázat tehát kettős irányú, Lackfi saját régi szövegeihez, versnyelvéhez, Vörös pedig a kánonhoz az. Valamit nyilván megtartanak, például a lírai én dacos hangját a *De szeretnék...*, a tereket a *Mama* című vers változataiban. A formára azonban mindketten figyelnek, még ha túlírják, továbbírják is a verset, ragaszkodnak az eredetihez. Valóban, olykor túlírás lesz a továbbírásból, az új versszak(ok) nem adnak hozzá a szöveghez – az érződik, hogy hiányzik a szikárság és a „nagyöreg” iránti alázat. Játékosan nyúltak a szövegekhez, örömből tették. Ez azért van, mert általában nem jellemző, így viszont önkényessé és indokolatlanná válik, gondolok itt például *A füstbement nyelv* (V. I.), *De szeretnék korán kelni...* (L. J.), *Változó állatok* (V. I.), *Keltető* (L. J.) című versekre.

Mitől lesz kortárrá a *Bóbita*? A mesés lényeket tartalmazó verseket vizsgálva (teljesség igénye nélkül) a Bóbitából Kölyök és roller, Bors néniből Sors néni, Börönd Ödönből Tányér Kázmér és Szatyros Lajos, A tudós macskájából annak éjszakája és az após macskája, a török követből örök huszár és elveszett szövet, a remeterák Jeromosból Jeremy, a fekete srác és Elemér, a kis zöld alga, Tengerceki Pálból Lengyel Eszti és Folyónyelő

Janó, Arany Laciból Fehér Loni és Lackfi Johanna, a Galagonyából Kukorica és a kutya nyoma, a juhászból Béla bá és Audi, *Anyám tyúkjából* pedig *Apám kakasa* és kidobott tévé lesz. Jól látszik, hogy a szereplők tulajdonságait, majd ebből fakadóan a vers hangulatát is egy oldottabb, könnyedebb, már-már a paródia határát súroló módon képzelik el. Nevetetni és nevetni akarnak elsősorban. Ugyanez figyelhető meg a tereket vizsgálva is. Jellemzőbb a valóság, a valós tér a mesei és az álombeli helyett. Nemhiába változik az *Altató Keltetőre* és *Ébresztőre*, az egész kötetben a frissesség, az üdeség dominál. Többnyire kacagó gyerekeket és vihogó kamaszokat mutatnak fel a szerzők. Az ő gyerektípusuk egyrészt a városi gyerek, aki bérházban lakik vagy Zsámbékon, kitekint New Yorkra metró, trolis és négye-hatos lenne az Anyák napi *Buba énekében*. Aki úgy gondolkodik, „Minek menjek Budapestre? / Minden ház szprével festve! / Hívogat a Moszkva tér? / ki ott jár, csak koszba tér!” (L. J.: *Lengyel Eszti hazaszáll*). Olyan gyerek, aki „Elmondanám a világnak, / nincsen pénze anyukámnak” (V. I.: *Foltozott álom*), egyedül ő érti Sors néni morzéit (L. J.: *Hol lakik Sors néni?*), akiről azt mondják: „Okosabb leszel, mint apád [...] / csurig tölt majd a józan ész, nahát” (L. J.: *Keltető*), aki reményeink szerint „Táncosnő leszel és guru! / árvákat fogsz tanítani!” (V. I.: *Ébresztő*), aki ha éjjel fölkel, látszik saját álma mélyén (V. I.: *Műanyag játékok*), aki zseni, bár „a bizonyítvány, / az nem jeles, / nagyon ígéretes, / de közepes” (L. J.: *Hazafelé menők*), akiről a szülők azt mondják, csupa szeretet, és ha olvas, akkor önmaga (V. I.: *Könyves napló*). Aki „Az iskolában egyedül van” (L. J.: *Az iskolában egyedül vagyok*), és „Ha a / tükörbe nézek, azt kérdelem: Ki ez?” (V. I.: *Az első bében*). Sokszor megjelennek a költők gyerekei, Johanna, iloni, Misi, Margit, Dorottya, Simon, Ágnes: ezekben a versekben valóban súlya van minden sornak: „az, amit neked mesélek, / csak te vagy magad”, vagyis költő és gyerek itt összefonódik, a személyes érintettség emeli a tétet.

A világ, amiben ezek a gyerekek felnőnek, tele van gépekkel, mosógép, mobil, márkákkal: Audi, Trabant, Ferrari, Whiskas, cd-vel, hamburgerrel, sőt hamburger-színnel, pírzinggel, szolival, honlappal, számítógéppel, digitális táblával. Itt felmerül az a veszély, hogy 5–10 év múlva a technika gyors fejlődésének köszönhetően a mobil és a Gameboy már nem vicces és szórakoztató, hanem „ciki”, netán értelmetlen lesz a gyerekek számára. A játék ebben a világban nem különös, szögletes, ideges, műanyag, felfújható, eldobható (V. I.: *Műanyag játékok* és L. J.: *Szögletes játék*). Nyelvileg, szavak szintjén például a következő neologizmusokkal, szlenggel, idegen eredetű szavakkal találkozunk: *frankó, szoli, pírzing, pucsít, tetkó, guru, top, rap, menedzser, dzsuvázni, chips, fölszed valakit, galeri, pixel, fájl, mecsboks.*

Ebből is fakad egyrészt, hogy a versektől nem idegen az ironia, elég, ha az előbb említett *Altatóra* gondolunk, ahol a tűzoltóból is katonából táncosnő és guru lesz. Popcsillagokkal és sminkreklámmal sűrű műsort kritizál, de vajon észreveszi-e ezt egy gyerek is, meghallja-e mögötte az ironiát, a figyelmeztetést? És ha az előbb a közeli szavakat emlegettük, mit kezd a hippodrommal, a motollával, labodával. Ezek a versek súrolják a paródia határát mint, az *Adjon az Isten* és a *Betlehemi királyok*, *A tintásüveg* átiratai. Másrészt megjelenik az elidegenedés, az idegenség érzése már ilyen korban: „Csak nem tudta, honnan hova, / mely álból mely álomba, / mely világba, valóságba / lendül át a lába. / Hogy hol alszik, és hol ébred. / Hol az álom, hol az élet.” (V. I.: *Jeremy, a fekete srác*). „Ez az élet nem túl állat: / lenni mások csicskájának!” – mondja Elemér, a kis zöld alga (L. J.), lássuk be, ugyancsak a kiábrándultság (felnőtt) hangjai ezek. A filmekben pisztoly dördül, bank és hitel van, a lányok fölszednek valakit, a buszsofőr pálinkázik, a süti is elég, szmogosak az ég szempillái (V. I.: *Bérházi kör*) – kis magyar szociográfia, amely ellentétben áll a *Családi kör* idilli képeivel. De a *Zsámbé-*

ki kör (L. J.) hasonló idilli este, csak épp a 21. században, helyére billenti a gyermeki lelket. Itt inog a kötet, hol kisgyerekeknek, hol kamaszoknak szóló átiratokat találunk. Vagy az a két költő elve, hogy a *Csiribirit* tapsoló kisgyerekeknek is tisztában kell lenniük a 'galeri' és a 'pucsít' jelentéseivel...

Azok a legsikerültebbek – figyelembe véve a kirajzolódó koncepciót –, ahol a kanonikus gyerekverseket korosztálynak megfelelően sikerült átültetniük a 21. századi világba, annak tárgyaival, szavaival. Megmutatva a különbségeket és a hasonlóságokat is, a versek közti, korok közti párbeszéd lehetőségét, érvényét. Ahol a rendszer stabil, de az új szavak, kifejezések, témák élővé teszik, például *A tündér, Nyári rajz, Altató, Március, Falusi hangverseny, A játék, Csiribiri, Családi kör, Galagonya, Szeget szeggel, Japán kakasom*. Nem azt mondom, hogy a többi feltétlenül rossz. A kötetegészt tekintve kevésbé sikerültek, azonban összességében kevesebben is vannak.

A kötetzáró vers, Szép Ernő *Gyermekjátéka* felnőtteket célzó, szívhez szóló befejezés.

„Égi piszok beszennyezhet, / Beszenyezhet, / beszennyezhet, / De Istennel fogtam kezét.” – írja Lackfi János, „És Istenre is ráismersz, / ha néha még félni is mersz” – írja Vörös István – végkicsengésül egy-egy derűs, boldog szólóamat hallunk, ujjajakon Arany porával. Ha választanom kell, inkább felnőtteknek szól az *Apám kakasa*. Fogódzó.

Olyan felnőtteknek, akik újra együtt olvasnak gyerekeikkel, válogatnak, szemezgetnek 5–10–15 éves gyerekeiknek, együtt nevetnek velük a 21. századon. De főleg saját magukra képesek derüvel és játékosan tekinteni.

Lackfi János – Vörös István (2010): *Apám kakasa*. Noran, Budapest.

Csobánka Zsuzsa